

Нуркашева Н.С.
**Коммерциялық
банктердің өтімділігін басқару
және бағалау ерекшеліктері**

Өтімділік – коммерциялық банктердің қызметтерінің негізгі сапалық сипаттамаларының бірі болып саналады. Қазіргі кезде коммерциялық банктердің өтімділігін басқару және бағалауға байланысты әртүрлі әдістер қолданады, олар бір-бірінен өтімділікті бағалау талаптары мен критерияларына қарай, соның нәтижесінде шешім қабылдауға әсер етуіне қарай, сондай-ақ алынатын ішкі ақпараттарға қарай, сондай-ақ екінші деңгейлі банктерді өтімділігіне қарай жіктеудің ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі болып келеді. Бұл ғылыми мақалада коммерциялық банктердің өтімділігін бағалау және басқару әдістеріне сипаттама берілген.

Экономиканың дағдарыстық жағдайы банктік операциялардың тәуекелділігін барынша төмендетуді талап етеді. Бұл жағдайда коммерциялық банктер үшін қолда бар қоржынды инвестицияларды, несиелеу және басқа да банктік операциялар бойынша шығын мен пайданың арақатынасын есепке ала отырып, тәуекелділікті барынша төмендету қажет. Бұл үшін банк өзінде қажетті деңгейде өтімді активтермен қамтамасыз етілуі тиіс, ондай болмаған жағдайда олардың көмегімен тиімді несиелерді тарту қажет.

Түйін сөздер: активтік операциялар, банктік өтімділік, банктік тәуекелділік, банк капиталы, тұрақты активтер, өтімді активтер, пассивтік операциялар, банктік тәуекелді басқару.

Nurkasheva N.S.
**Features liquidity management
of commercial banks and their
evaluation**

Liquidity – one of the main qualitative characteristics of the commercial bank. For the analysis and evaluation of the liquidity of commercial banks at the moment there are a number of methods, differing approach to liquidity consideration, in order to manage it or deciding on eligibility, availability, used to calculate the information that is based on internal data, based on the using publicly available data of financial statements, as well as the rating methodology, designed to rank the banks in terms of liquidity level. The article provides an overview of methodologies assessing the liquidity of commercial banks.

The critical state of the economy suggests the organization of work to minimize the risks that accompany banking operations. In this situation it is necessary to focus on the protection of portfolio investments, lending and other operations, taking into account cost-effect associated with the monitoring of residual risks.

Key words: Active operations, bank liquidity, the bank's capital, stable assets, liquid assets, passive operations, the management of banking risks.

Нуркашева Н.С.
**Особенности управления
ликвидностью коммерческих
банков и их оценка**

Ликвидность – одна из основных качественных характеристик деятельности коммерческого банка. Для анализа и оценки состояния ликвидности коммерческого банка в настоящее время существует ряд методик, отличающихся друг от друга подходом к рассмотрению ликвидности, с целью управления ею или принятия решения о соответствии критериям, доступностью используемой для расчета информации, то есть основанные на внутренних данных, на использовании общедоступных данных финансовой отчетности, а также рейтинговые методики, предназначенные для того, чтобы ранжировать банки по уровню ликвидности. В статье сделан обзор методик оценки ликвидности коммерческого банка.

Кризисное состояние экономики предполагает организацию работы по минимизации рисков, которые сопровождают банковские операции. В этой ситуации необходимо сосредоточить внимание на защите портфельных инвестиций, кредитования и других операций с учетом соотношения затрат и эффекта, связанного с мониторингом остаточных рисков.

Ключевые слова: активные операций, ликвидность банка, капитал банка, устойчивые активы, ликвидные активы, пассивные операции, управление банковскими рисками.

**КОММЕРЦИЯЛЫҚ
БАНКТЕРДІҢ
ӨТІМДІЛІГІН БАСҚАРУ
ЖӘНЕ БАҒАЛАУ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Кіріспе

Кез келген қоғамда мемлекет қаржыны өзінің функциялары мен міндеттерін жүзеге асыру үшін, белгілі бір мақсаттарға жету үшін пайдаланады. Қойылған мақсаттарды іске асыруда қаржы саясаты маңызды рөл атқарады. Оны жасап, жүзеге асыру процесінде қоғам алдында тұрған міндеттерді орындаудың шарттары қамтамасыз етіледі; ол экономикалық мүдделерге ықпал жасаудың белгілі құралы болып табылады. Демек, қаржы саясаты қаржы ресурстарын іздестіру, шоғырландыру мен жинақтау және экономикалық саясат жасайтын дамудың бағыттары бойынша оларды бөлудің міндеттерін шешеді.

Ақша-несие жүйесі кез келген мемлекеттің шаруашылық етуінде рыноктық жүйесінің жұмыс істеуін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Бұның себебі бұл шаруашылық ететін субъектілердің төлемдері мен қорларын, айналым қатынастарына қызмет көрсетумен қатар, дамыған елдердегі ақша массасының негізін құрайтын және олардың экономикасының жеткілікті тұрақты дамуын қамтамасыз ететін несие ақшаларын жасауға мүмкіндігі бар.

Соңғы кездері коммерциялық банктердің активтері мен пассивтерін басқаруда бастысы өтімділікті басқаруға басты мән бере бастағаны белгілі. Коммерциялық банктер өтімділікті қолдау мақсатында қаражаттарының бір бөлігін өтімді активтерге орналастырса, екінші бөлігін пайда табу мақсатында табысты активтерге орналастыруға тырысады. Бұл жерде табысты активтерді қайтарудың тәуекелмен байланыстылығын ескерсек, онда оңтайлы шамадан артық өтімді активтерді ұстау өз кезегінде банктің табыстылығын азайтып, банктің құнына теріс әсер етеді.

Ғылыми жұмыстың мақсаты нарықтық экономика жағдайында банк қызметінің тәуекелдігін бағалай отырып, оның өтімділігін, табыстылығын зерттеу арқылы банк қызметін жетілдіруге байланысты ұсыныстар беру болып саналады.

Зерттеу әдістері және материалдары

Мақаланы орындау барысында Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы Қазақстан Респуб-

ликасының (1995 жылғы 31 тамыздағы №2444) Заңы, отандық және шетелдік тәжірибешілердің еңбектері, экономикалық талдау әдістері қолданылды.

Зерттеу барысында екінші деңгейлі банктердің өтімділік көрсеткіштеріне сипаттама беріп, коммерциялық банктердің өтімділік деңгейін анықтайтын факторларға талдау жасаудың әдістеріне шолу жасалып, банктердің өтімділігін арттыруға байланысты ұсыныстар берілді.

Зерттеу барысында берілген ұсыныстар мен тұжырымдамалар коммерциялық банктердің тәжірибесінде маңыздылығы бар деп санаймыз.

Зерттеу нәтижелері

Банктегі менеджмент теорияларының біріне өтімділікті басқару теориясы жатады. Өтімділікті басқару теориясы іс жүзінде коммерциялық банктердің пайда болуымен және дамуымен бірге пайда болған.

Қазіргі кезде банк активтерін басқару үш әдістемелік бағытқа негізделген. Біріншісі – коммерциялық банк өтімділігін сақтай алады, егер оның активтері қысқа мерзімге орналастырылып, сондай-ақ олар уақтылы қайтарылатын болса. Екіншісі – коммерциялық банк өтімді болуы мүмкін, егер ол өзінің активтерін қолма-қол ақшаларға өзге кредиторлар мен инвесторларға сата алса. Үшінші – коммерциялық банктің өтімділігін жоспарлауға болады, егер де несиені қайтару кестесін қарыз алушының болашақтағы табысы негізінде құраса. Осы үш әдістемелік бағытқа активтерді басқарудың үш теориясы

сәйкес келеді: коммерциялық ссудалар, ауысымдылық және күтілетін табыс теориялары.

Тәуекелді басқару жүйесін дамыту мақсаттары қазіргі банк жүйесінде орын алған басты мәселелерді анықтап береді, оларға: біріншіден, капиталдану деңгейінің төмендігі, екіншіден өтімділік пен қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі, үшіншіден, банк қызметінде озық технологияларды игерудің әлсіздігі, төртіншіден, тәуекелдерді басқару жүйесін дамыту туралы мәселелерді шешу [1]. Демек, аталған мәселелер бүгінгі банктік сектордың бәсекелестігін тежейтін басты факторларға айналуға.

Екінші топтағы мәселелер қазақстандық банктік сектордың бәсекелестігін тежейтін басты факторлардың бірі ретінде коммерциялық банктің капитал құрылымының қалыптасуын талдауға, оның қазіргі жағдайына баға беруге әдістемесін жасауға байланысты болып келеді.

Банктің активтерінің сапасын талдаудың мақсаты болып банктің есеп беруінде олардың өмір сүру қабілеттілігі мен құны дұрыс көрсетілгенін анықтау. Тәуекел деңгейін анықтауда активтердің әр деңгейдегі тәуекелінің бар екенін ескеру қажет. Белгілі бір активтердің түрлері тәуекелмен ешбір байланыссыз болады.

Талдаудың негізгі принципі несиенің қайтарылуын қамтамасыз етуді талдау болып табылады.

Активтердің сапасын талдау жіктелінген активтердің орташа құны мен банк капиталының қатынасына негізделеді. CAMEL жүйесі бойынша активтердің сапасын бағалаудың негізгі принциптері төмендегі 1-кесте арқылы көрсетіліп отыр.

1-кесте – CAMEL жүйесі бойынша активтердің сапасын бағалаудың негізгі принциптері

Жіктелген активтер құнының капиталға қатынасы	CAMEL рейтингісі
5%-дан кем емес	1. Тұрақты
5%-дан 15%-ға дейін	2. Қанағаттанарлық
15%-дан 30%-ға дейін	3. Орташа
30%-дан 50%-ға дейін	4. Шекті
50%-ден жоғары	5. Қанағаттанарлықсыз
Ескерту – кесте мәліметтері 1 әдебиеттен алынды	

1-рейтинг – тұрақты. Мерзімі кешіктірілген немесе жіктелінген активтердің саны аз, несиенің нашар орналастырылуына қарсы тұру үшін ішкі бақылау жүйесі мен басқару меха-

низмдері жеткілікті банктер. Бұл рейтингті банктердің диверсификацияланған несиелік портфелі болуы және бір қарыз алушыға келетін тәуекелді ең жоғарғы мөлшері мен банкпен

ерекше қатынастағы тұлғаларға байланысты талаптардың орындауы керек.

2-рейтинг – қанағаттанарлық. 1-рейтинг жатқызылған банктерге қарағанда, бұл рейтингтегі банктердің мерзімі кешіктірілген немесе жіктелінген активтерінің мөлшері үлкен болады, бірақ проблемалы активтердің көлемі орташа, ал жалпы активтердің сапасы қанағаттандырарлық болады.

3-рейтинг – орташа. Бұл рейтингтегі банктердің мерзімі кешіктірілген және жіктелінген активтердің деңгейі әзірше банктің капитализациялануын қажет етпейді, бірақ жағдайдың нашарлап кету мүмкіндігі бар.

4-рейтинг – шекті. Бұл рейтингтегі банктердің мерзімі кешіктірілген және жіктелінген активтердің көлемі шығынды және активтердің

сапасы нашар деп бағаланады. Жағдайды түзетуге байланысты жедел түрде шаралар қолданбаса, проблемалы активтердің деңгейі мен ауыртпалығы болашақта банктің төлем қабілетіне қауіп төндіруі мүмкін.

5-рейтинг – қанағаттанарлықсыз. Бұл рейтингтегі банктердің мерзімі кешіктірілген және жіктелген активтер көлемінің нашар жағдайы және банктің төлем қабілеттілігіне нақты қауіп туғызады. Сауықтыру бойынша бірнеше механизмдерді іске қосып және ағымдағы шығындарды қысқартуға байланысты жақын арада шаралар қолданбаса банктің банкротқа ұшырау қаупі бар [2].

Банктің пайдалылық көрсеткіші активтердің орташа құнына дейін қайтару коэффициенті болып табылады. Ол төмендегідей түрде есептеледі:

2-кесте – CAMEL жүйесі бойынша банктің пайдалылық көрсеткішін бағалау рейтингі

Активтердің орташа құнына деген қайтару көрсеткіштері	CAMEL жүйесі бойынша рейтингісі
1%-ден жоғары	1. Тұрақты
0,75%-ден 1%-ға дейін	2. Қанағаттанарлық
0,50%-ден 0,75%-ға дейін	3. Орташа
0,25%-ден 0,50%-ға дейін	4. Шекті
0,25%-ден төмен немесе шығындар	Қанағаттанарлықсыз
Ескерту – кесте мәліметтері 3 әдебиеттен алынды	

Банк өтімділігін талдау үшін кез келген көрсеткішті қолдану мүмкін емес және CAMEL жүйесі бойынша өтімділік рейтингісін анықтау үшін инспекторға бірнеше факторларды ескере отырып, өзінің жеке ойын басшылыққа алуы қажет:

1) Салымдардың көлеміне, яғни банктің депозиттерінің қанша бөлігі негізгі депозиттерді (банктің қолында ұзақ мерзімге қалатын депозиттер), оның алдын ала ескертусіз шоттардан алынуы мүмкін салымдар бөлігімен салыстыруды (талап еткенге дейінгі депозиттер);

2) Активтердің өтімді түрде болуы немесе өтімді түрдегі активтерге тез айналатын активтердің болуы (өтімді түрде активтер көп болған сайын өтімділік деңгейі жоғары болады);

3) Банктің қарыз қаражаттарына деген қажеттілік деңгейі, яғни банкаралық нарықта несие желісін ашу келісімі бойынша алынған қаражаттар немесе ұлттық банктен алынған қаражаттардың

тартылған ресурстардың жалпы көлеміне қатынасы (бұл деңгейдің жоғары болуы банктің өтімділік позициясына мазасыздық туғызады);

4) Банк басшылығының өтімділік деңгейін басқару қабілетін және банктің өтімділікті реттеудегі өзінің жеке ішкі саясаты мен принциптерін сақтауы.

Капиталды активтердің сапасы, пайда мен өтімділікке қарағанда, басқару әдістерін бағалау үшін коэффициентті көрсеткіштерді қолдану мүмкін емес. Басқару әдістерін бағалау кезінде CAMEL жүйесі бойынша басқа да 4 бағытының рейтингісін ескеру қажет. Менеджментті талдау кезінде мынадай факторлар ескерілуге тиіс [4]:

– банктерге тексеру жүргізгенде, банк басшылығы өзінің техникалық біліктілігін, басқарушылық және әкімшілік қабілеттілігін көрсетуі керек;

– банк басшылығының экономикалық жағдайдың өзгеруіне, сондай-ақ банктік жүйенің

өзгеруіне бейімделу қабілеті болу керек және ұлттық банк пен сыртқы аудиторлардың ұсыныстарын орындауы керек;

– банк басшылығы банк жұмысының ішкі тәртіптерін жасауға және оның орындалуына жауапты болуы керек;

– банк басшылығы білікті басқаруды қамтамасыз ету үшін қызметкерлерді оқытып отыруы қажет;

– банк басшылығының кез келген заңсыз іс-әрекеттері айқындалған жағдайда, әсіресе банкпен ерекше қатынастағы тұлғаларға жеңілдікпен несие бергені үшін сыналуды керек.

CAMEL рейтинг жүйесі бойынша барлығы 5 компоненттің бағалануы жүргізіліп болған соң, жалпы банктің бағасын сипаттайтын банктің жиынтық рейтингімін анықтайды. Жиынтық рейтингісін есептеу үшін 5 компоненттің әрқайсысы бойынша баллдарды қосып, шыққан соманы беске бөлеміз.

Коммерциялық банктердің табыстылығын талдау барысында, алдыменен активтеріне сипаттама беруіміз қажет. Жалпы екінші деңгейлі банктердің активтері табыс алып келетін, табыс алып келмейтін, өтімді және өтімсіз активтер болып бөлінеді.

Ең өтімді активтерге банк кассасындағы ақша, жолдағы ақша қаражаттары, бағалы металдарға салған салымдар, Ұлттық Банк шотындағы ақша қаражаттары жатады.

Шартты өтімді активтерге банкаралық несиелер (овернайт), құнды қағаздарға салымдар, қор биржасында айналымда жүрген құнды қағаздар жатады.

Өтімсіз активтерге мерзімі асып кеткен несиелер, банктердің ғимараттары мен жылжымайтын мүліктері жатады.

Баланс өтімділігі – банктің сенімділігін және қаржылық тұрақтылығын дәлелдейтін банк қызметінің негізгі сипаттамасы. Бұл көрсеткіш банктің салымшылар алдында аз міндеттемелерін жоғалтуларсыз және өз уақытында орындауының қабілеттілігін көрсетеді. Егер баланстың жағдайы өздерінің активтеріндегі қаражаттарын пассивтегі қысқа мерзімдік міндеттемелермен жабуға мүмкіндігі бар болса, онда баланс өтімді болып саналады. Бұл коэффициент директивтіге жатады және жеке қаражаттардың банктегі барлық міндеттемелер сомасына қатынасы арқылы анықталады.

Келесі директивті коэффициент К1 ағымдағы өтімділігі болып табылады.

$$K1 = K_{сра} / О_{дв} \quad (1)$$

Мұндағы:

Ксра – ағымдағы активтер;

Одв – талап еткенге дейінгі міндеттемелер.

Бұл коэффициент өтімділігі бар активтердің талап еткенге дейінгі міндеттемелерге қатынасы арқылы анықталады. К1-нің максималды мүмкін мәні 0,3-тен төмен емес деңгейде орнатылады. Бұл өтімділіктің стандартты талабы, ал республикамыздың Ұлттық Банкімен өтімділік мәні 0,2 болып белгіленді. Осыған сәйкес, өтімділік активтеріне топтастырылғанда нөлдік тәуекелдікті топқа жатқызылған активтер теңестіріледі: бұл – кассалық активтер, корреспонденттік есеп шоттардағы қалдықтар, мемлекеттік бағалы қағаздар, монетарлы асыл металдар және топтар активтерінің ерекшеліктеріне сәйкес тағы басқа активтер болып табылады.

Банктің өтімділігіне баға бергенде банк міндеттемелеріне ағымдағы міндеттемелер кіреді: мерзімсіз салымдар мен депозиттер, 2 ай ішінде өтетін немесе уақыты келген міндеттемелер.

Капитал жеткіліктілігі – банктің жарғылық қорының минималды мүмкін мөлшерін белгілеу арқылы және барлық капиталының активтер сомасына (олардың жоғалтуларының тәуелділігін есепке алғанда) қатынасы арқылы анықталады [4].

Капитал жеткіліктілігінің 3 түрлі коэффициенті болады. Директивті коэффициент К1 банк капиталының барлық активтерге қатынасы арқылы есептелінеді. Бұл коэффициенттің минималды мәні – 0,08, яғни банктің капиталының минималды мөлшері тәуекелді активтер сомасынан 8% деңгейінде болуы қажет. Басқа коэффициенттер К2 мен К3 – бағалық болып есептелінеді.

К2 – бұл банк капиталының тәуекелді жоғары активтерге қатынасы болып табылады.

К3 – капиталдың тәуекелді өте жоғарғы активтерге қатынасы. Минималды мөлшері К2 – 0,1 төмен емес, К3 – 0,15 төмен емес болуы керек.

Тәуекелдіктерді шектеу. Банк қызметінде көрінгендей, тәуекелдіктер әрқашан бар болады, бірақ оларды минимализациялау қажет. Осы мақсатта бір қарыз алушыға несие берілуін шектейді. Бір қарыз алушы үшін тәуекелдіктің максималды мөлшері – банктің несие бойынша міндеттемелер сомасының факторинг (банк кредиті) операцияларына қатынасы арқылы, сонымен қатар қарыз алушыға берілген баланс сыртындағы операциялар сомасының 50% ретінде анықталынады. Оның максималды мәні 0,5-тен 1,0-ге дейін.

Несие ресурстарын реттеу. Коммерциялық банктердің несиелік қызметін реттеу мақ-

сатында және олардың өтімділігін сақтау мақсатында Ұлттық Банк резервті қорды құрады. Қордың қаражаттары қысқа мерзімге тартылған ресурстар сомасының 15%-ын және ұзақ мерзімге тартылған ресурстар сомасының 15%-ын сақтау арқылы құрылады. Жоғарыда берілген коэффициенттердің мәні көлемді түрде бұзылса, Ұлттық банк банктерге айлық мерзімде қаржылық жағдайын жақсарту бойынша шаралар жүргізуді талап етеді. Бұл нормативтерді бірнеше рет бұзған банктерге экономикалық және әкімшілік санкциялар қойылып, лицензияны кері қайтарып алуына дейін әкеледі.

Баланс өтімділігін талдаудың мәні – активтегі өтімділік дәрежесі бойынша топталған қаражаттарды пассивтегі міндеттемелермен салыстыруда. Актив пен пассив баптары белгілі бір тәртіппен топталады, – өтімділігі жоғарыдан бастап өтімділігі төмендерге (актив), уақыты ұзақтардан қайтару уақыты қысқаларға қарай (пассив), яғни қайтару уақытын жоғарылату тәртібі бойынша болады. Кейде керісінше тәртіп болуы да мүмкін, мысалы Батыс еуропалық елдерде осыны қолданады [5].

Коммерциялық банктердің өтімділігі олардың қызметтерінің сенімділігі мен тұрақтылығына экономикалық негіздеме жасау үшін қажет. Банктердің сенімділігі мен тұрақтылығына көз жеткізу үшін алдыменен банктің капиталмен қамтамасыздық көрсеткіші анықталуы қажет. Бұл көрсеткіш банктің қаншалықты деңгейде меншікті капиталмен қамтамасыз етілгенін көрсетеді. Ол үшін төмендегі формула (немесе Кука формуласы) қолданылады.

$$CA = E/Anet. \quad (2)$$

Мұндағы:

E – капитал немесе меншікті қаражат құны;

Anet – таза активтердің құны.

Екінші деңгейлі банктердің меншікті капиталмен қамтамасыздық көрсеткіші, көп жағдайда олардың тәуекелді салымдарының меншікті капиталмен қамтамасыз ету деңгейін көрсетеді. Банк капиталы салыстырмалы түрде ресурстардың тұрақты бөлігін көрсетеді. Банктің меншікті капиталмен қамтамасыздығын талдау барысында, оның баланс валютасындағы жарғылық қордың үлесіне үлкен мән беру қажет. Нақты банк қызметтерінің тәжірибесінде жарғылық қордың үлесі баланс валютасында тек 20%-дан аспайды. Банк негізінен тартылған қаражаттар арқылы жұмыс жасайды. Банктер үшін активтердің құнын көбейтпей жарғылық

қордың құнын ұлғайту тиімсіз болып саналады.

Егер банктердің капиталы активтердің құнына шаққанда 10%-дан кем болатын болса, онда оның капиталының жетіспеушілігін және қаржылық саясатының тәуекелділігін білдіреді. Ал егер банк банк капиталы активтер құнына шаққанда 15-20%-дан артып кететін болса, онда қосымша капиталды тарту арқылы өзінің баланс валютасын жоғарылатуға тырысатынын немесе тиімді банк операциялары мен салымдарды тарту бойынша саясатты дұрыс ұйымдастыра алмайтынын білдіреді.

Банк өтімділігін сипаттайтын келесі көрсеткіш болып абсолютті өтімділік коэффициенті болып саналады. Бұл көрсеткіш төмендегі формуламен анықталады.

$$LRm = Lam / Lc. \quad (3)$$

Мұндағы:

Lam – нақты ақша қаражаттары, корреспонденттік шоттардағы ақша;

Lc – талап етуге дейінгі клиенттердің салымдары.

Бұл көрсеткіш банктің тез өтелуге тиісті міндеттемелерін жабу үшін өтімді активтермен қаншалықты қамтамасыз етілгенін көрсетеді. Бұл көрсеткіштің тұрақты шамасы 15-30% аралығында болуы тиіс.

Екінші деңгейлі банктердің өтімділігін сипаттайтын келесі көрсеткіш бұл жалпы өтімділік коэффициенті. Ол төмендегі формула бойынша анықталады.

$$LRG = LA/L. \quad (4)$$

Мұндағы:

LA – өтімді активтер (соның ішінде құнды қағаздар);

L – банктің барлық міндеттемелері.

Демек, әлемдік тәжірибеде барлық банктер сенімділік дәрежесі бойынша жіктеледі. Экономикалық және құқықтық ортаның тұрақсыздығы жағдайында банктер, қалыптасқан қоғамдық дәстүрлерге деген мемлекеттік қолдау мен демеудің болмауынан мүлде дербес күйінде өз клиенттерінің қаражаттарын сақтап қана қоймай, оны көбейту керек. Осы орайда, сенімділікті жоғарылату жағдайында банктік тәуекелдерді кәсіби басқару және оларды бағалау әдістері банктің күнделікті өмірінде үлкен мағынаға ие болып отыр. Біздің ойымызша, банк сенімді деп есептеледі, егер ол өтімді қаражаттардың қажетті сомасына ие болса, капитал нарығына

еркін шығуы болса, төлем қабілеттілігі мен рентабельділіктің жоғары көрсеткіштеріне ие болса, қажетті менеджмент деңгейі болса.

Сенімділік төлем қабілеттілігімен, өтімділікпен және қысқа, орта және ұзақ мерзімді перспективадағы қызметінің тұрақтылығымен сипатталуы тиіс. Айтылғандардан шығатыны, тәуекелдер мен банктік жүйенің сенімділігін жоғарылату арасында тура байланыс бар. Банк қызметінің барлық бағыттары тәуекелді басқару функциясымен тікелей байланысты болып келеді.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеудің нәтижесінде банк тәуекелділігі мен төлем қабілеттілігін басқару үш сатыда жүргізілуі тиіс деп санаймыз:

Бірінші сатыда, банктерде операцияларды жүзеге асыруға байланысты туатын тәуекелдердің мазмұнын анықтау және оларды мүмкіндігінше құрылымдау керек.

Екінші сатыда, банктер банктік тәуекелдер бағалауын жүргізу керек. Бұл үшін көрсет-

кіштер жүйесінің тұрғызылуы және бөлек алғанда әрбірі үшін және жалпы алғанда бүкіл жүйе үшін сыни және оптималды мағыналарын анықтауы керек. Бұл жүйеге бірінші этапта анықталған, тәуекелдер номенклатурасы баптарының әрбірі бойынша, сапалылықпен қатар сандық көрсеткіштер де кіруі мүмкін. Мұнда әртүрлі коэффициенттер, рейтингтік жүйелер, салыстырмалы шамалар және таразыланған балдық бағалар әдістері қолданылуы мүмкін.

Үшінші сатыда, тәуекелдерді төмендету үшін арналған бірқатар шараларды қамтитын тәуекелдерді басқарудың өзі жүзеге асырылуы тиіс. Мұндай шараларға диверсификация, тәуекелдің дәрежесін бақылау, арнайы резервтер құру, активтер мен пассивтерді кәсіби басқару және т.б. жатады. Бөлек бір банктік тәуекелдерді басқару өте маңызды процесс болып табылады. Бірақта, тек қана коммерциялық банктердің тәуекелді операцияларын басқару бойынша кешенді бағдарламаны жүзеге асырумен банктер, бүкіл әлемде бағаланатын сенімділікке жете алады.

Әдебиеттер

- 1 Шелекбай Ә.Д., Әлмереков Н.А. Банк ісіндегі тәуекел-менеджмент: теориясы, әлемдік практика, Қазақстан тәжірибесі. – Алматы: Экономика, 2007. – 208 б.
- 2 Мақыш С.Б. Коммерциялық банктің қызметін басқару: жағдайы және болашағы. – Алматы: ҚазҰТУ, 2009. – 285 б.
- 3 Банковское дело: учебник/ под ред. Г.С. Сейткасымова. – Алматы: Қаржы-қаражат, 1998. – С. 159-174.
- 4 Волошин И.В. Оценка банковских рисков: новые подходы: учебное пособие. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2011. – 213 с.
- 5 Герасимова Е.Л. Анализ кредитного риска: рейтинговая оценка клиентов // Финансы и кредит, 2008. – № 17 – 89 с.
- 6 Новиков И.А. Стратегия управления банковскими рисками: учебное пособие. – Алматы: «Қаржы-қаражат», 1998. – 216 с.

References

- 1 Shelekbai A.D., Almerikov N.A. Bank isindegi tauekel-menedzhment: teoryasi, alemdik praktika, Kazashstan tazhiribesi.-Almaty:Ekonomika, 2007. – 208 b.
- 2 Makysh S.B. Kommercyalik banktin kizmetin baskary: zhagdayi zhane bolashagi.– Almaty:KazYTU, 2009. – 285 b.
- 3 Bankovskoe delo: Uchebik/Pod red.G.S.Seitkasimova.–Almaty:Karzhy-karazhat, 1998.-S. 159-174.
- 4 Voloshin I.B. Ocenka bankovskih riskov: novye podhodi: Uchebnoe posobie.-K.:Elga, Nika-Centr, 2011. – 213 s.
- 5 Gerasimova E.L. Analiz kreditnogo riska:reitingovaya ocenka klientov // Finansy I kredit, 2008. – № 17 – 89 s.
- 6 Novikov I.A. Strategiya upravleniya bankovskimi riskami: Uchebnoe posobie,– Almaty: Karzhy-karazhat, 1998.– 216 s.